

מצות שמחת יו"ט

1. ספר החינוך מצוה תפח

מצוה לשמוח ברגלים

לשמוח ברגלים, שנאמר [דברים ט"ז, י"ד], ושמחת בחגך. והענין הראשון הרמוז בשמחה זו הוא שנקריב שלמים על כל פנים בבית הבחירה וכענין שכתוב וזבחת שלמים, והדר ושמחת בחגך, משרשי המצוה, לפי שהאדם נכון על ענין שצריך טבעו לשמוח לפרקים כמו שהוא צריך אל המזון על כל פנים ואל המנוחה ואל השינה, ורצה האל לזכותנו אנחנו עמו וצאן מרעיתו וציונו לעשות השמחה לשמו למען נזכה לפניו בכל מעשינו. והנה קבע לנו זמנים בשנה למועדים לזכור בהם הנסים והטובות אשר גמלנו, ואז בעתים ההם ציונו לכלכל החומר בדבר השמחה הצריכה אליו. וימצא לנו תרופה גדולה בהיות שובע השמחות לשמו ולזכרו, כי המחשבה הזאת תהיה לנו גדר לבל נצא מדרך היושר יותר מדאי. ואשר עמו התבוננות מבלי החפץ בקטרוג ימצא טעם בדברי.

2. ספר יראים סימן תכז [דפוס ישן - קנו]

שמחה בג' רגלים. יתברך שם יוצרנו נצח צוה שישמחו ישראל בג' רגלים דכתיב פ' ראה אנכי ועשית חג שבועות לה"א וגו' ושמחת לפני ה"א וגו' ובחג הסוכות כתיב ושמחת בחגך, בחג המצות לא מצינו שמחה אבל מצינו גז"ש בשבת בפ' ר"א [קל"א ב'] דגמרי חמשה עשר חמשה עשר מחג הסוכות

3. ספר יראים סימן רכז [דפוס ישן - קנז]

שמח לוי גר יתום ואלמנה. ויראת מאלהיך ותקיים אשר צוה בפ' ראה אנכי לשמוח ולשמח במועדים דכתיב ועשית לה' אלהיך וגו' וכתיב בפ' ההיא ושמחת לפני ה' אלהיך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי אשר בשעריך והגר והיתום והאלמנה אשר בקרבך וכתיב חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים וכתיב ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך. שמחה בחג המצות וראש השנה לא כתיב מנלן מהיקש דר' יונה בשבועות פ"א [י' א'] אלה תעשו לה' במועדיכם א"ר יונה הוקשו כל המועדות זה לזה..... והקפידה תורה לשמח לוי גר ויתום ואלמנה באלו ד' עניות מצוי להם לוי וגר אין להם נחלה יתום ואלמנה אין מי ירויח להם. וכמה היא שמחה. כדתניא בערבי פסחים [ק"ט א'] חייב אדם לשמח בניו ובנותיו ברגל. במה משמחן ר' יהודה בן בתירה אומר בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר כו' וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת וכו' ועכשו אין שמחה אלא בין שנאמר ויין ישמח לבב אנוש ולא יין בלבד אלא כל דבר שמשמח את האדם וכל דבר שנודע ששמחה הוא לו חייב אדם לעשות. כדתניא בערבי פסחים חייב אדם לשמח בניו ובנותיו ברגל במה משמחן בין ר' יהודה אומר נשים בראוי להם ואנשים בראוי להם. תני רב יוסף בבבל בבגדי צבעונין בארץ ישראל בבגדי פשתן המגוהצין. למדנו שבכל דבר המשמח את האדם חייב אדם לשמוח ולשמח עמו עניים מחוסרי הוצאת שמחה.

4. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף עא עמוד א

והיית אך שמח - לרבות לילי יום טוב האחרון לשמחה. אתה אומר לילי יום טוב האחרון, או אינו אלא לילי יום טוב הראשון? תלמוד לומר: אך (שמח) - חלק. מאי טעמא - לאו משום דאין לו במה ישמח? -

לא, כדתני טעמא: מה ראית לרבות לילי יום טוב האחרון ולהוציא לילי יום טוב ראשון? - מרבה אני לילי יום טוב האחרון - שיש שמחה לפניו, ומוציא אני לילי יום טוב ראשון שאין שמחה לפניו.

5. שו"ת שאגת אריה (ישנות) סימן סח

אעפ"י שביארנו בס"י הקודמים דמצות שמחה נוהג בזה"ז בשאר מיני שמחות אף על פי שאין לנו שלמי שמחה מ"מ הדבר ברור שליל א' של י"ט אין מצות שמח' נוהג בה מה"ת וכמ"ש לפנינו בס"ד אף על גב דמדברי הרי"ף ס"פ היה קורא לא משמע הכי שכת' שם שאין אבילות נוהג מה"ת אלא ביום המיתה ולא בלילה שאחריו והקשה הרי"ף מדאמרי' התם אבל אינו נוהג אבילותו ברגל דאי אבילות דמעיקרא הוא אתי עשה דרבי' ודחי עשה ליחיד וש"מ דאיכא חיובא דאורייתא בתר דנפק ליה יומא קמא דהוא יום מיתה לק"מ דה"ק אבל אינו נוהג אבילותו לד"ה אפי' למ"ד יום ראשון תופס את לילו מדאורי' דאי אבילות כו' ע"כ והרי האי אבילות דמעיקרא למ"ד יום מיתה תופס לילו מה"ת היינו שמת בעי"ט וליל יום מיתה הוי לילה ראשונה של י"ט ואפ"ה קאמר דאתי עשה דרבים דשמחת הרגל ודחי לעשה דיחיד ואי ס"ל דליל י"ט ראשון אין מצות שמח' נוהג בה מה"ת אלא מדרבנן היכי אתי עשה דרבנן ודחי לאבילות של תורה בקום ועשה למ"ד יום מיתה תופס לילו מה"ת

6. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קט עמוד א

תנו רבנן: חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל, שנאמר +דברים טז+ ושמחת בחגך, במה משמחם - בין רבי יהודה אומר: אנשים בראוי להם, ונשים בראוי להם - בין, ונשים במאי? תני רב יוסף: בבבל - בבגדי צבעונין, בארץ ישראל - בבגדי פשתן מגוהצין. תניא, רבי יהודה בן בתירא אומר: בזמן שבית המקדש קיים - אין שמחה אלא בבשר, שנאמר +דברים כז+ וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלהיך. ועכשיו שאין בית המקדש קיים - אין שמחה אלא בין, שנאמר +תהלים קד+ ויין ישמח לבב אנוש.

7. גר"ח על הש"ס

8. שבעים פנים לרב לאם

When the Founding Fathers of America wrote the Declaration of Independence, they included one new phrase which was to have wide repercussions later in the history of this country. That phrase is, "the pursuit of happiness."

The idea of happiness is, of course, nothing new. Americans did not invent it. It has been known in a hundred languages and experienced universally for millennia. Our own Torah dedicates three entire sections as *parashat moadim*, the description of the major holidays on which we are commanded *ve'samachta be'chagekha*, "thou shalt be happy in thy festivals." What was new in the formulation of the Founding Fathers was the emphasis on happiness as something to pursue.

Serious thinkers have not always looked with favor on this phrase. Not that there is anything wrong with being happy—their outlook is not jaundiced—but they have two reservations: first, is happiness really to be the highest goal of man? Is it subordinate to or more important than, let us say, the idea of duty, or respect for others, or faithfulness, or honor? And second, can happiness really be acquired by pursuing it? Is it not really a rather elusive prize which you can win only indirectly by living in a certain way, and not by a direct chase?

But all these debates are really academic. Today we accept happiness as surpassingly important; for many it is the highest value that life has to offer. And we no longer ask questions about the wisdom of pursuing it in order to attain it. We do not simply pursue it; we are relentless, fanatical, single-minded in our hot chase of happiness. Also, we have changed the word "happiness" to "fun," and with it has come a change in the content of our aspirations. Happiness, at least, implies an ordered, harmonious way of life which offers deep satisfactions. Fun is nothing

of the sort. It is escape, pure and simple. It is a matter of losing yourself consciously in a world where all tensions are released

and inhibitions loosened. And the pursuit of fun has become America's chief avocation.

9. שמואל ב פרק ו

(יד) ודוד מכרכר בכל עז לפני יקוק ודוד חגור אפוד בד:

(טו) ודוד וכל בית ישראל מעלים את ארון יקוק בתרועה ובקול שופר:

(טז) והיה ארון יקוק בא עיר דוד ומיכל בת שאול נשקפה בעד החלון ותרא את המלך דוד מפזז ומכרכר לפני יקוק ותבז לו בלבה:

(יז) ויבאו את ארון יקוק ויצגו אותו במקומו בתוך האהל אשר נטה לו דוד ויעל דוד עלות לפני יקוק ושלמים:

(יח) ויכל דוד מהעלות העולה והשלמים ויברך את העם בשם יקוק צבאות:

(יט) ויחלק לכל העם לכל המון ישראל למאיש ועד אשה לאיש חלת לחם אחת ואשפר אחד ואשישה אחת יילך כל העם איש לביתו:

(כ) וישב דוד לברך את ביתו ותצא מיכל בת שאול לקראת דוד ותאמר מה נכבד היום מלך ישראל אשר נגלה היום לעיני אמהות עבדיו כהגלות נגלות אחד הרקים:

(כא) ויאמר דוד אל מיכל לפני יקוק אשר בחר בי מאביך ומכל ביתו לצות אתי נגיד על עם יקוק על ישראל ושחקתי לפני יקוק:

(כב) ונקלתי עוד מזאת והייתי שפל בעיני ועם האמהות אשר אמרת עמם אכבדה:

(כג) ולמיכל בת שאול לא היה לה ילד עד יום מותה:

10. ילקוט שמעוני שמואל ב רמז קמג

והיה ארון ה' בא עיר דוד ומיכל בת שאול וגו' אמרה לו משפחתו של בית אבא היתה נאה ממך חלילה להם שנראה מימיהן פסת יד ופסת רגל ועקב מגולין, אלא כולם היו מכובדין ממך, ומה אמר לה דוד לפני ה' אשר בחר בי וגו' אלא בית אביך היו מבקשין כבוד עצמם ומניחין כבוד שמים ואני איני עושה כן אלא מניח אני כבוד עצמי ומבקש אני כבוד שמים. והייתי שפל בעיני ועם האמהות, אמר לה אין את נקראת מן האימהות אלא מן האמהות:

11. נפש הרב עמ' שיד-שט

פרשת ראה: א] (טז, יא) ושמחת לפני ד' אלקיך אתה ובנך ובתך וכו'. ונראה לומר דיסוד המחייב כשמחה הוא היות האדם נמצא במצב של לפני ד'. ועי' במ' חגיגה (ה:). אמר רב פפא אין עציבות לפני הקביה שנאמר (דברי הימים א' טו, כז) הוד והדר לפנינו עוז וחדוה במקומו, ועגמי מו"ק (יד:). דכהן גדול דכל השנה כרגל לכוי"ע דמי [לענין ניהוג אבלות, והרמב"ם שכתב (בפ"ו מאכל הי"ו) שכהן גדול חייב בכל דברי אבלות, דבריו בזה הם נגד הך גמ' דמו"ק, וכבר עמדו על כך האחרונים], ונראה בביאור דברי הגמ', דמבואר ברמב"ם פ"ה מכלי המקדש ח"ו, שתפארתו וכבודו (של כה"ג) שיהיה יושב במקדש כל היום, ונראה לומר כני"ל, דיסוד המחייב כשמחה היינו היות האדם במצב של לפני ד'. ולפיכך בשלש רגלים שחייב כל אדם לעלות לרגל ולהמצא בעזרה, דהיינו – לפני ד', זהו גופא המחייב כשמחה: והנה ברי"ה ויוה"כ דנו האחרונים, אם יש בהם חיוב שמחה אי"ל, ועגמי מו"ק (כד:). דקיי"ל כשיטת ר"ג (שם יט.). דרי"ה ויוה"כ כרגלים (לענין דחיית אבלות), וענין זה שיו"ט דוחה לאבלות, יסודו במצות שמחת יו"ט, דאתי עשה דרבים ודחי עשה

דיחיד (שם בגמ' יד:), הרי להדיא דקיי"ל לדינא שיש חובת שמחה ברי"ה ויוה"כ. ולפי דברינו היה נ"ל, דכתיב (ישעיה נט, ב) כי אם עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם. ונמצא שביוה"כ שיש שמה מחילת

בשמחה תצאו. אמר ליה שמחה לששון: חד יומא שבקוך ומלו בכך מיא, דכתיב ושבתם מים בששון. אמר ליה ההוא מינא דשמיה ששון לרבי אבהו: עתידיתו דתמלו לי מים לעלמא דאתי, דכתיב ושבתם מים בששון. - אמר ליה: אי הוה כתיב **לששון** - כדקאמרת, השתא דכתיב בששון - משכיה דההוא גברא משוין ליה גודא, ומלין ביה מיא.

15. אוצרות התורה סוכות

הקשה נספר "שפתי כהן", בחג הסוכות נזכרת מצות שמחת החג: וזמרתם ימי חגי פעמים, בחג השבועות נזכרת השמחה רק פעם אחת, ואילו נספח לא נזכרת כלל מדוע?

אילא דיאר על דרך הרמז, הנה חיי האדם נחלקים לשלושה חלקים. ישנים שנת הראשונים, הם שני עליה, שהאדם עולה מדריגה אחר מדריגה ומתקרא לנישנה, ממשנה ללמוד ולעשות מצוות ולישא אשה, ועל פי רוב זמן זהו שמחה, כי הוא עסוק במלחמת היצר והדם רותח, ובכל יום יצור מונגד עליו ומבקש להמיתו, ובשנים האלו הפה סח ובאים עתו ושיתנה נאה - זהו רמז לחג הפסח.

ישנים שנת האמצעיים נקראים ימי העמידה, שעומד האדם מרתיחת היצר וזוהו עסוק במזון האשה והבנים, יש לו שמחה שרואה עצמו עם אשתו וזריו, אבל אין לו פנאי לקנות שלימות לפי שהוא טרוד, לזה רמז **חג השבועות** (וזוהו כתוב שבועת, כתיב חסד) כלומר שבו עת, כלומר שבאותה תקופה הוא עומד על עתו ולא מתקדם.

בעשרים שנה אחרונים נקראים שני ירידה, כלומר שהאדם יורד מכמות הגוף, אך עולה במעלות הנפש, ונח הדם מרתיחתו והאירו עיני שכלו וראה אור, ומתחיל למאוס ברע ולבחור בטוב ולעסוק ביחודו יתברך, ואז באותם שנים שמחתו כפולה ומכופלת, שבורח מתענוגות העוה"ז וגם עולה במעלות רוחניות. ולזה רמז חג הסוכות שיושב בצל הסוכה במקום עראי ומאוס בעוה"ז, והוא משתוקק ונכסף להסתופף בשם שדי ולחסות תחת כנפיו, ולהיות אך שמוח. ולכן נכתבה השמחה בסוכות בי פעמים.

16. משנה מסכת קינים פרק ג משנה א

רבי שמעון בן עקשיא אומר זקני עם הארץ כל זמן שמזקינין דעתן מיטרפת עליהן שנאמר (איוב י"ב) מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח אבל זקני תורה אינן כן אלא כל זמן שמזקינין דעתן מתישבת עליהן שנאמר (שם /איוב י"ב/) בישישים חכמה ואורך ימים תבונה:

17. תלמוד בבלי מסכת סוכה דף נג עמוד א

חסידיים ואנשי מעשה כו'. תנו רבנן: יש מהן אומרים אשרי ילדותנו שלא ביישה את זקנותנו - אלו חסידיים ואנשי מעשה, ויש מהן אומרים אשרי זקנותנו שכפרה את ילדותנו - אלו בעלי תשובה. אלו ואלו אומרים אשרי מי שלא חטא, ומי שחטא ישוב וימחול לו.

5

והנראה בזה, דהנה איתא בפסחים ק"ט ע"א. תניא ר"ל בן בתירא אומר, בזמן שנית המלדש הי' קיים אין שמחה אלא בבשר. שנאמר וזבחת שלמים דאכלת שם ושמתה לפני ה' אלקיך, ועכשיו שאין ביהמ"ק קיים אין שמחה אלא בדין. עוד איתא שם, דחייב אדם לשמה אשתו ובניו ברגל, וכמה משמחם, אנשים כראוי להם כדון. ונשים כראוי להם בבגדי צבעונים, ומשמע דכל זה מדאורייתא הוא.

מכאור בד' הגמ' דאיכא תרי חיובי שמחה. חדא שמחה דבשר דקרבת, ועוד שמחה בדברים של חול והיינו דין ובגדי צבעונים, (ובזמן שאין ביהמ"ק קיים דליכא שמחה דקרבת, ככ"ז נשאר דין שמחה דין. ואין זה דין שמחה דקרבת).

אשר לפי"ז נראה לומר דהא דאמרינן בסוכה דבליילי יום טוב ראשון ליכא חיוב שמחה, משום דליכא שמחה לפניו. נאמר רק לדין השמחה דקרבת, אך לגבי דין השמחה בדברים של חול והיינו דין ובגדי צבעונים לא נאמר האי חנאה דשמחה לפניו ושפיר חייב בלילה הראשון של יום טוב כדון שמחה השני והוא השמחה דין ובגדי צבעונים. וביאור הדבר, דהסכרא נותנת דחיוב שמחה דשלמי שמחה נהמעט מהדין דשמחה לפניו, והוא משום די"ל דאם אין חיוב שמחה ביום שלפני החג, ל"ש לימר דמחייב לזכות שלמי שמחה בחול, משום חיוב שמחה שיהיו בחג והיינו בלילה הראשון של יום טוב, אך אם כבר כיום שלפניו איכא חיוב שמחה, שפיר חייב עליו חיוב דשלמי שמחה, מכיון דיום שלפניו נמי איכא עליי' חיוב שמחה ושפיר חייב על הקרבת דין שלמי שמחה, ולא איכפת לי אם ישמח בהן למחר. מכיון דיום זה ראוי לזבחת שלמי שמחה. משא"כ אם יום שלפניו הוי יום של חול אין מסתבר לומר דתחייב לזכות בחול שלמי שמחה עבוד שמחת החג שלמחרת, (די"ל עוד, דבחול אין חל כלל שם שלמי שמחה על הקרבן, המע.) משא"כ על חיוב השמחה השני שפיר בעינן למימר, דליכא המיעוט שלפניו יש שמחה. ושפיר חייב בהו אף בלילה הראשון של יום טוב מדאורייתא, להאמר, שפיר מיושבת קו' השאג"א, דשפיר דחי חיוב שמחה, חיובא דאבילות, משום דאם כי דין שמחה דקרבת ליכא בלילה ראשון, אך שמחה דין ובגדי צבעונים איכא מה"ל וכמושנ"ת.

ולדברינו אלה יתבאר דברי הילקוט התמוהים, דאיתא בספ' פנחס, שמיני עצרת מאי ביהו, כל שבעת ימי החג ישראל טרודים בקרבנותיהם של אומות העולם, וכיון שיצאו שבעת ימי החג אמר הקב"ה לישראל אני ואתם נשמח יחד, ואינו מטריח עליכם הרבה אלא פר אחד וכו'. כיון ששמעו ישראל כך התחילו מקלסין להקב"ה ואומרים, זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, א"ר אבין ועדיין אין אנו יודעים במה לשמוח, אם בהקב"ה או ביום. ובא שלמה ופירש נגילה ונשמחה בך, בהקב"ה.

ותמוה, מהו שנשתנה דין השמחה שבשמיני עצרת דאיכא בו חיובי שמחה יתד מבכל חג, מדאמרו ישראל זה היום עשה ה' וכו', ועוד מהו שאמרו ואין אנו יודעים במה לשמוח אם בהקב"ה או ביום, מה נשתנה דין השמחה בשמיני עצרת משאר החגים, דמביעי להסתפק במהות השמחה של יום זה. ולמה למימר דנשתנה דינו.

והנראה בביאור דברי הילקוט, דהנה הובא לעיל ד' הגמ', בסוכה מ"ח, דהא דאיכא חיוב שמה בשמיני עצרת, הוא משום דיש שמחה לפניו. והיינו משום דסמוך הוא לחג הסוכות. והנה איתא בילקוט שם. אתה מוצא כשם שעצרת של פסח רחוקה מפסח חמשים יום, אף עצרת של חג הסוכות היתה צריכה להיות רחוקה מחג הסוכות חמשים יום. ולמה היא סמוכה לחג, אמר ריב"ל, כפסח שהוא בימי הקיץ יכולים ישראל להזדרז ולעלות לירושלים בעצרת לאחר חמשים יום, אבל חג הסוכות שהוא בימות הגשמים והדרכים טורחות, אמר הקב"ה עד שישראל כאן בסוכות יעשו גם את העצרת.

לפי"ז נמצא דאילו הי' שמיני עצרת חמשים יום לאחר חג הסוכות. כפי שהי' ראוי להיות כמו בעצרת דחג הפסח, לא הי' שמיני עצרת סמוך לחג הסוכות, ולא הי' יום שמחה לפניו, וכאשר אין שמחה לפניו. אין לנו להרבות חיוב שמחה בחג דשמיני עצרת. אך מכיון דשמיני עצרת סמוך לחג הסוכות ולא כפי שהי' ראוי להיות, ע"כ מרבין בו שמחה משום דהוי יום שמחה לפניו הלבנו בחג הסוכות הסמוך.

לפי"ז מתבארים ריש דברי הילקוט וכיון ששמעו ישראל כך התחילו מקלסין, והיינו דסבורין הי' ישראל דעצרת יהא כפי' שאמנם ראוי הי' להיות, חמשים יום לאחר חג הסוכות וא"כ לא יתא נלמד בו חיוב שמחה, ומכיון ששמעו ומהקב"ה שאמר "עכשיו נשמח יחד" כלומר דעצרת יהא מיד לאחר חג הסוכות, א"כ יהא עצרת חג שמחה לפניו משום שסמוך הוא לחג הסוכות. כיון ששמעו ישראל כך אמרו זה היום וגו' נגילה ונשמחה בך, והיינו דעתה משום כך חייבים הם בו בשמחה ודו"ק.

עתה נשוב לביאור הסיפא בדברי הילקוט, שהסתפקו ישראל אם לשמוח בהקב"ה או ביום, וביאור הדברים כך, דהנה ברש דברינו ביארנו דאיכא תרי חיובי שמחה בחג, חיוב שמחה דקרבת ושמחה דחול והיינו אם יש שמחה לפניו דבקרבת דין ובגדי צבעונים. וחיוב שמחה זה אין תלוי אי יש שמחה לפניו - לפי"ז נמצא דאפי' אי שמיני עצרת הי' חל חמשים יום לאחר חג הסוכות, אם אמנם חיוב שמחה דקרבת לא הוי בי' משום דליה יום שמחה לפניו, ככ"ז חיוב שמחה דבשר ודין שפיר הוי נהיג בי' אפי' אי ליכא שמחה לפניו, משום דדין שמחה זה לא שיכא ליש שמחה לפניו. לפי"ז מתבארים דברי הילקוט כמין חומר, דמכיון ששמעו ישראל דשמיני עצרת יהי' חל מיד לאחר חג הסוכות ולא חמשים יום לאחר חג, כפי שאמנם הי' צריך להיות, ע"כ שאלו ועדיין אין אנו יודעים במה לשמוח, אם בהקב"ה או ביום, והיינו דמכיון דעיקרו של חג שמיני עצרת הוא חמשים יום לאחר הסוכות, ובאופן זה ליכא חיוב שמחה דקרבת אלא חיוב שמחה דין ובגדי צבעונים, א"כ עתה דחזרו וקבעו את היום סמוך לחג הסוכות, האם חזר דינו להיות כסמוך לחג הסוכות והוי יום שמחה לפניו וחייבים בשמחה דקרבת, וזהו שקראו לשמוח בהקב"ה והוא שמחה דקרבת דדברים של שמים הם, או דלמא נשאר דינו כפי שפירקו זמנו הי' דהיינו חמשים יום לאחר החג ואיכא בי' רק דין שמחה דין ובגדי